

Sygn. akt I ACa 743/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 lipca 2020 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Sławomir Jamróg (spr.)
Sędziowie:	SSA Rafał Dzyr SSO del. Izabella Dyka
Protokolant:	Iwona Mrazek

po rozpoznaniu w dniu 22 lipca 2020 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa W. T.

przeciwko A. K.

o ustalenie

na skutek apelacji pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie

z dnia 18 lipca 2018 r. sygn. akt I C 775/18

1. **oddala apelację;**

2. **zasądza od pozwanej na rzecz powódki kwotę 540 zł (pięćset czterdzieści złotych) tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.**

SSA Rafał Dzyr SSA Sławomir Jamróg SSO (del.) Izabella Dyka

Sygn. akt I ACa 743/19

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 18 lipca 2018 r. sygn. akt I C 775/18 Sąd Okręgowy w Krakowie ustalił, że powódce W. T., córce F. i P. przysługuje prawo do pochówku urny zawierającej jej szczątki powstałe w wyniku spopielenia zwłok, w grobie ziemnym zlokalizowanym na Cmentarzu Komunalnym (...)w K. na kwaterze(...) (pkt I) i zasądził od pozwanej A. T. na rzecz powódki kwotę 1.320 zł tytułem kosztów postępowania (pkt II)>

Podstawę tego rozstrzygnięcia stanowił następujący stan faktyczny:

W grobie ziemnym zlokalizowanym na Cmentarzu Komunalnym (...)w K. na kwaterze (...) pochowany jest mąż powódki J. T. (1) zmarły w dniu (...). oraz P. T. (1) – syn powódki zmarły (...).r. Na mocy testamentu sporządzonego w dniu 15 maja 2013 r. P. T. (1) ustanowił swoimi spadkobiercami córkę A. K. i byłą żonę J. T. (2) oraz wnuczkę K. T.. Równocześnie powierzył prawo do grobu swojej córce A. K.. Wykonując swoje uprawnienia pozwana wraz ze swoim bratem P. T. (2) załatwiała wszystkie formalności związane z pochówkiem ojca P. T. (1), opłaciła także koszty pogrzebu zmarłego. Powódka – chociaż nikt nie ustalał z nią miejsca pochówku syna, nie sprzeciwiała się temu, aby ojciec pozwanej (syn powódki) został pochowany w wykupionym przez nią grobie.

Po śmierci J. T. (1) powódka, wykupiła na Cmentarzu w (...)dwa miejsca w grobie dwuosobowym. Wynikało to z faktu, że powódka chciała być pochowana razem ze swoim mężem. Powódka poniosła częściowo opłaty związane z pochówkiem J. T. (1) w wysokości 1 200 zł, a reszta została opłacona przez ZUS. Powódka uiściła także opłatę za grób za okres 20 lat oraz opłaciła i zleciła wykonanie nagrobka.

Ponieważ w grobie pochowane są już dwie osoby, tj. mąż i syn powódki (ojciec i dziadek pozwanej), W. T. wyraziła zgodę na spopielenie swojego ciała i pochowanie w urnie.

Obecnie jako dysponent ww. grobu wpisany jest zmarły P. T. (1), jednakże na mocy testamentu uprawnienia te wykonuje jego córka - pozwana A. K..

Powódka odwiedza przedmiotowy grób, w szczególności na Wszystkich Świętych. Grobem w dużej mierze zajmuje się też córka powódki.

Ze względu na istniejący długotrwały konflikt pomiędzy stronami, pozwana nie chce, aby powódka była pochowana ze swoim mężem i synem. Podłożem nieporozumień jest fakt odziedziczenia i zamieszkania przez pozwaną w części domu zapisanej jej przez ojca P. T. (1).

Przy tym stanie faktycznym Sąd Okręgowy, że roszczenie powódki o ustalenie, że przysługuje jej prawo do pochówku urny zawierającej jej spopielone szczątki w grobie ziemnym zlokalizowanym na Cmentarzu Komunalnym (...)w K. na kwaterze (...) rząd(...), grób (...) w którym pochowani są jej mąż J. T. (1) i syn P. T. (1) zasługiwało na uwzględnienie w całości.

Sąd Okręgowy wskazał, że zamiarem powódki jest pochowanie jej w przedmiotowym grobie. Zwrócił uwagę, że prawo do pochówku w konkretnym grobie może wynikać ze stosunków osobistych, łączących konkretną osobę z pochowanymi wcześniej w tym samym miejscu zmarłymi. Odwołując się do orzecznictwa Sądu Najwyższego(w wyroku z dnia 31 marca 1980 r. II CR 88/80, LEX nr 8222) stwierdził, że prawo do pochowania zwłok osoby zmarłej oraz do pamięci o niej stanowi dobro osobiste i przysługuje osobom najbliższym zmarłego. Uprawnienie do decydowania o pochówku ma charakter niemajątkowy i ściśle osobisty, związany ze sferą uczuć i podlega ochronie według zasad przewidzianych w przepisach o ochronie dóbr osobistych. Zdaniem Sądu Okręgowego z powołaniem się na przepisy o ochronie dóbr osobistych, zwłaszcza ochronę kultu zmarłych osób bliskich, złożonych do danego grobu – można domagać się ustalenia uprawnienia do decydowania o pochówku (aspekt pozytywny) lub zakazania dokonania pochówku określonej osoby w konkretnym grobie, jeżeli jest to uzasadnione występującymi w sprawie stosunkami osobistymi między określonymi zmarłymi i ich żyjącymi osobami bliskimi (aspekt negatywny). Na analogicznej podstawie żądać zezwolenia na złożenie określonej osoby w grobie, w którym zostały już pochowane bliskie dla niej osoby.

Przenosząc powyższe na grunt tej sprawy podkreślił, że powódka jest bliską krewną osób spoczywającym w przedmiotowym grobie – J. T. (1) – męża i P. T. (1) - syna. Z powyższych względów stan świadomości i przeżyć emocjonalnych powódki wynikający z potrzeby bycia pochowaną w tym grobie, stanowi element jej dobra osobistego, jakim jest kult pamięci zmarłych krewnych i określa przysługujące jej w związku z tym prawo o charakterze niemajątkowym. Niezależnie od tego powódka zakupiła miejsca w przedmiotowym grobie i wybudowała nagrobek. Wprawdzie aktualnie powódka ma możliwość odwiedzania grobu, kontemplacji, modlitwy, złożenia kwiatów czy

zniczy na grobie, to jednak pozwana jasno wyraziła, że nie zgadza się na pochowanie powódki w przedmiotowym grobie. Powódka więc wykazała istnienie interesu prawnego w żądaniu ustalenia stosownie do art. 189 k.p.c. Istnieje niepewność co do istnienia określonego prawa, wymagającego rozstrzygnięcia, którego nie można uzyskać w inny sposób niż w drodze powództwa o ustalenie w zakresie prawa do bycia pochowanym w grobie Uprawnienia związane z prawem do grobu normują nie przepisy ustawy o cmentarzach, lecz przepisy prawa cywilnego. Okoliczność, że powódka jest uprawniona, z punktu widzenia jej własnego dobra osobistego związanego z kultem pamięci męża i syna, daje podstawę do uwzględnienia żądania jej pozwu, tj. poprzez ustanowienie prawa powódki do pochowania jej w przedmiotowym grobie. Jako podstawę orzekania Sąd Okręgowy powołał art. 189 k.p.c. w zw. z art. 23 k.c., art. 24 k.c. Jako podstawę orzeczenia o kosztach procesu powołano art. art. 98 § 1 k.p.c.

Apelację od tego wyroku wniosła pozwana, zaskarżając orzeczenie w całości i zarzucając naruszenie prawa materialnego a to art. 189 k.p.c. w zw. z art. 23 k.c. i art. 24 k.c. poprzez błędne przyjęcie, że powódka ma interes prawny w żądaniu ustalenia prawa do pochówku własnych zwłok po śmierci, gdyż prawo takie nie istnieje, co uchylam możliwość usunięcia niepewności prawnej w drodze powództwa o ustalenie. Pozwana wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa. Skarżąca podniosła, że prawo do pochówku regulowane jest częściowo w art. 10 ust. 1 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych. Prawo do pochowania przysługuje wymienionym tam osobom a powódka nie znajduje się w kręgu tych osób. Prawo do pochowania jest związane z osobami najbliższymi zmarłego. W sytuacji gdy powódka żyje nie można mówić o jej prawie do pochówku. W takiej sytuacji art. 23 i 24 k.c. nie mają zastosowania.

Powódka wniosła o oddalenie apelacji i o zasądzenie kosztów postępowania. Wskazała, że przysługuje jej prawo do grobu, a jego przejaw w postaci prawa do pochowania aktualizuje się tylko w chwili śmierci.

Stan faktyczny nie jest kwestionowany, a zarzut apelacji ograniczony jest jedynie do kwestii materialnoprawnych. Rozpoznając więc apelację Sąd Apelacyjny uznał własny ustalony stan faktyczny i zważył co następuje:

Okoliczność, że zmarły P. T. (1) jako ujawniony u zarządcy cmentarza dysponent praw do grobu przeznaczył pozwanej w testamencie prawo do dysponowania grobem nie jest decydująca dla kwestii uprawnień związanych z prawami niemajątkowymi a składającymi się na tzw. prawo do grobu albowiem w chwili jego śmierci P. T. (1) w grobie był już pochowany J. T. (1). Rozporządzenie testamentowe mogło dotyczyć więc jedynie uprawnień o charakterze majątkowym i to tylko w takim zakresie w jakim prawa majątkowe przysługiwały ojcu pozwanej. Także jednak okoliczność, że to powódka wykupiła na Cmentarzu w (...)dwa miejsca w grobie dwuosobowym i poniosła częściowo opłaty związane z pochówkiem J. T. (1), uiściła także opłatę za grób za okres 20 lat, oraz opłaciła i zleciła wykonanie nagrobka nie oznacza wyłączności jej uprawnień do decydowania o tym kto w grobie może zostać pochowany. Z uwagi na fakt, że w przedmiotowym grobie pochowani są mąż i syn powódki a zarazem dziadek i ojciec pozwanej należy przyjąć, że prawo do pochowania kolejnych zwłok, wraz z prawem do ekshumacji (art. 15 ust. 1 pkt 1 ustawy z 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych) oraz prawem do kultywowania pamięci po osobach pochowanych stanowi dobro osobiste każdej z powódek, które chronione jest przepisami art. 23 i 24 k.c. (por. także uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 29 września 1978 r. III CZP 56/78 ; OSNC 1979/4/68). Należy wskazać, że art. 10 ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz.U. z 2014 r. poz. 1741) określa dwa aspekty prawa do pochowania zwłok ludzkich. Z jednej bowiem określa uprawnienia rodziny zmarłego, który został pochowany w grobie, z drugiej zaś rodziny zmarłego, który ma zostać pochowany. Mimo uregulowania w powołanym przepisie kolejności uprawnionych, ewentualna kolizja wynikająca z praw osobistych, w tym także pomiędzy osobami wymienionymi w tym przepisie może być usunięta w drodze orzeczenia sądowego (por. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 czerwca 2019 r. I CSK 779/18 Legalis Numer 1947723 i wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 listopada 2007 r. III CSK 151/07 OSNC 2009/1/15).

W chwili obecnej obie strony są członkami najbliższej rodziny osób pochowanych, z drugiej jednak- co jest także istotne dla sprawy -to pozwana po śmierci powódki jako krewna zstępna może mieć decydujący wpływ na to kto będzie pochowany w tym grobie a więc będzie miała wpływ także na miejsce pochowania powódki. Sąd Apelacyjny nie kwestionuje stanowiska pozwanej, że to ona i pozostali członkowie rodziny nabędą dopiero w przyszłości uprawnienie do pochowania pozwanej tj dopiero po śmierci powódki. Okoliczność jednak, że powódka jeszcze żyje nie jest

przeszkodą do uwzględnienia powództwa w niniejszej sprawie. Wbrew bowiem zarzutom apelacji nie chodzi w tym przypadku jeszcze o ochronę prawa do pochowania w określonym miejscu zmarłej osoby najbliższej, lecz o ochronę prawa W. T. do wyboru miejsca własnego pochówku. Jest to element praw osobistych powódki. Zawarcie przez powódkę umowy z zarządem cmentarza o udostępnienie dwóch miejsc grzebalnych w grobie ziemnym i uiszczenie opłat za grób za okres 20 lat, opłacenie i zlecenie wykonanie nagrobka celem pochowania wraz mężem było przejawem nie tylko kultywowania pamięci po zmarłym mężu o czym rozważał Sąd Okręgowy lecz także elementem realizowania osobistego prawa do wyboru miejsca własnego pochowania jako sfery własnych wolności. Należy zauważyć, że nie jest kwestionowane ustalenie, że poniesienie opłat nastąpiło z myślą, że powódka będzie wspólnie pochowana z małżonkiem. Powódka wyrażała wolę co do miejsca swego pochowania do czego miała prawo jako osoba żyjąca i to dodatkowo współuprawniona do grobu oraz wskazana w art. 10 ust. 1 pkt 1 i 3 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych. Już obecnie więc istnieje kolizja pomiędzy tak wyrażoną wolą powódki a zachowaniem pozwanej jako współuprawnionej do przedmiotowego grobu i wymienionej w art. 10 ust. 1 pkt 2 wyrażającej jednocześnie na zewnątrz sprzeciw by powódka została pochowana w grobie ziemnym nr (...)zlokalizowanym na Cmentarzu Komunalnym (...) K. na kwaterze (...). Powódka ma już więc obecnie interes w usunięciu niepewności prawnej w zakresie ustalenia pierwszeństwa jej osobistego prawa wyboru miejsca pochówku przed dobrami osobistymi pozwanej wynikającymi z pochowania w tym grobie jej ojca i dziadka. Sąd Apelacyjny nie kwestionuje stanowiska pozwanej, że prawa osobiste wygasają z chwilą śmierci osoby, której te prawa przysługują. Należy jednak zauważyć, że już obecnie istnieje interes powódki w usunięciu niepewności tj przesądzenia sporu co do pierwszeństwa jej prawa do wyboru miejsca własnego pochowania, przed prawami pozwanej jako współuprawnionej do tego grobu, co ma uchylić ewentualne spory na przyszłość. Należy bowiem podkreślić istotne znaczenie wyrażonej za życia woli zmarłego co do miejsca pochowania w ramach ewentualnej przyszłej ochrony osób, które tę wolę będą realizować po śmierci osoby (por. Wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 grudnia 2015 r. V CSK 201/15 LEX nr 2004215, oraz z dnia 14 maja 1982 r. IV CR 171/82 OSNC 1983/1/12). Prewencyjne więc ustalenie, że powódka ma prawo do wyboru za życia miejsca pochowania szczątków powstałych w wyniku spopielenia jej zwłok, w przedmiotowym grobie ziemnym, które to miejsce jest także przedmiotem wykonywania uprawnień związanych prawami pozwanej ma znaczenie dla rozstrzygnięcia niepewności prawnej istniejącej w chwili obecnej pomiędzy współuprawnionymi do grobu ziemnego jak i będzie miało także znaczenie na przyszłość, gdyż określi granice wykonywania praw osobistych do grobu pozwanej w razie zbiegu z takimi samymi prawami innych osób bliskich powódki. Rozstrzygnięcie sporu w chwili obecnej nastąpiło wobec kwestionowania woli powódki co do pochowania jej w tym grobie a więc w sytuacji zagrożenia dla dóbr osobistych powódki na skutek kwestionowania przez A. K. prawa do wyboru przez powódkę miejsca pochowania w grobie ziemnym, w którym leżą także inni najbliżsi pozwanej. Rozstrzygnięcie to będzie miało także znaczenie dla oceny bezprawności ewentualnych przyszłych działań pozwanej, szczególnie gdy to jej prawa do pochowania będą korzystały z pierwszeństwa wynikającego ze stopnia pokrewieństwa do osób pochowanych jak i także ze stopnia pokrewieństwa do osób zmarłych, które będą ewentualnie miały zostać pochowane w tym grobie w przyszłości. Wydanie więc orzeczenia prewencyjnego, ustalającego, wobec istnienia zagrożenia dóbr osobistych powódki, ma też znaczenie z tego powodu, że ewentualna możliwość realizowania woli powódki w tym zakresie bezpośrednio po jej śmierci przez inne jej osoby najbliższe może być iluzoryczna ze względów czasowych (art. 9 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych). Spór przyszły po śmierci powódki „nad grobem” zmierzający do wydania pozwanej ewentualnych zakazów czy nakazów będzie ponadto niepożądany zarówno ze względów społecznych jak i ze względu na sferę uczuć i odczuć w tym sporze uczestniczących (związanych z postacią powódki jako osobą zmarłą).

Należy wskazać, że pozwana nie wykazała by rodzina zawarła w przeszłości porozumienie co do przeznaczenia grobu na miejsce pochówku innych osób ani też nie wykazała, że wybór powódki co do przeznaczenia tego grobu na miejsce jej pochowania byłby nie do pogodzenia z kultem pochowanych tamże osób bliskich dla obu stron. Kwestie związane z istniejącym aktualnie sporem majątkowym stron nie są wystarczające dla przyznania w obecnym procesie prymatu uczuciom osobistym pozwanej.

Z tych względów uznając zarzut naruszenia art. 189 k.p.c. w zw. z art. 23 i 24 k.c. za niezasadny, Sąd Apelacyjny oddalił apelację na podstawie art. 385 k.p.c.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono na podstawie art. 98§1 i 3 k.p.c. w z. z art. 391§1 k.p.c. , przy zastosowaniu §8 ust. 1 pkt2 i §10 ust.1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. 2015r. poz. 1800 ze zm.) .

SSA Rafał Dzyr SSA Sławomir Jamróg SSO (del.) Izabella Dyka